

наук.-практ. конф. працівників обл. б-к УРСР. - К., 1990. - С.13 - 29.

7. Бібліотечне краєзнавство: Програма курсу для студентів бібліотечного факультету / Укл.: В.П.Богданова, Н.М.Кушнарєнко. - Х.: ХДІК, 1993. - 23 с.
8. Кушнарєнко Н.М. Історія бібліотечного краєзнавства в

Україні: Навч. посібник для студентів вузів та училищ культури. - Х.: ХДІК, 1993. - 112 с.

9. Кушнарєнко Н.Н. Краеведческая деятельность библиотеки: Учеб. пособие. - М.: Изд-во Моск. гос. ин-та культуры, 1994. - 90 с.

Олена Кудєнко

КУРС «ОБСЛУГОВУВАННЯ В БІБЛІОТЕЦІ»

Незаперечна істина - випускники вищої школи мають поєднати глибокі фундаментальні знання і хорошу практичну підготовку, орієнтовану на конкретну галузь людської діяльності. У бібліотечній справі, зокрема, сьогодні неможливо чітко визначити вимоги до підготовки майбутніх кадрів, чим пояснюються численні підходи, і, відповідно, моделі підготовки спеціалістів.

Проаналізуємо останній варіант програми курсу «Обслуговування в бібліотеці» (читається в ХДІКу з 1992 р.), який є одним з основних у загальнопрофесійній підготовці студентів. Концептуальні положення про суспільну роль бібліотеки, її соціальні функції та побудову узгоджені згідно з процесом обслуговування, враховано найкраще з курсів «Робота з читачами», «Теорія і методика роботи з читачами», «Обслуговування читачів», де добре розроблені психолого-педагогічні аспекти читання.

Принциповою відмінністю цієї програми від попередніх є те, що ми розглядаємо процес бібліотечного обслуговування з позиції посилення його соціально-комунікативного аспекту, зміни спрямованості діяльності, визнання суб'єкт - суб'єктивних відносин користувача і бібліотечного працівника на основі аналізу процесів формування і функціонування інформаційних потреб користувача. Інформаційна функція бібліотечного обслуговування є системоутворюючою.

Методологічною основою пропонованої програми є системно-діяльний підхід, причому він застосовується не тільки при розгляді системи бібліотечного обслуговування на рівні елементів, різних підсистем, а й різних видів обслуговування. Тобто, будь-який вид обслуговування (інформаційний, довідково-бібліографічний та ін.), що реалізується в структурі системи бібліотечного обслуговування, є складовою цього процесу. Власне, правомірність подібного підходу підтверджує і рівень сучасного стану ресурсів системи бібліотечного обслуговування, що зумовлює об'єднання різних видів обслуговування в його структурі.

Мета курсу - сформувати системні знання про процеси обслуговування в бібліотечних установах. Це досягається розкриттям сутності феномену звернення людей до документів і інформації; виявленням закономірностей формування мотивів читання та інформаційних потреб; оцінкою можливостей бібліотек

щодо задоволення різноманітних інформаційних потреб і запитів; описується система обслуговування в бібліотечних установах різного типу та їх взаємозв'язок з іншими документально-інформаційними структурами; система обслуговування подається як динамічне співіснування різних ситуацій звернення користувачів бібліотеки до документів та інформації; викладається методика побудови систем обслуговування. Визначаються потреби у читанні, документах та інформації, їх задоволення з допомогою використання бібліотечних фондів, довідково-пошукового апарату, вторинних джерел інформації, каналів зв'язку з банками та базами даних різного призначення.

Практична основа курсу - оволодіння методами ідентифікації інформаційних потреб та їх вивчення, методикою вибору різних послуг, залежно від ситуації обслуговування, методикою побудови системи обслуговування в бібліотечних установах різного типу і виду.

Програма складається з таких розділів:

1. Організація читання в бібліотеці (теми: «Читання як суспільне явище», «Обслуговування в бібліотеці: організація, завдання, вимоги», організаційні форми обслуговування (стаціонарні, нестаціонарні форми та МБА).

2. Соціальна зумовленість читання в бібліотеках та інших документально-інформаційних структурах (теми, що висвітлюють різні аспекти формування, реалізації та вивчення інформаційних потреб: «Інформаційні потреби (загальна характеристика)», «Характеристика користувачів бібліотечно-інформаційних систем», «Вивчення інформаційних потреб і запитів». Простежується, як нове інформаційне середовище впливає на процес споживання інформації. На практичних заняттях студенти оволодівають методами вивчення і фіксації інформаційних потреб).

3. Методика бібліотечно-інформаційного обслуговування (теми: «Методика індивідуального обслуговування», «Методика масового і групового бібліотечно-інформаційного обслуговування». Будь-яка форма розглядається як структурний компонент системи бібліотечного обслуговування, відповідна або превентивна реакція системи обслуговування на запит користувача).

4. Обслуговування в бібліотечно-інформаційних структурах як система (теми: «Система обслуговування: загальна характеристика, склад, структура і взаємодія основних елементів», де розглядаються різні види систем, еволюція документальної системи, різні рівні сис-

тем з задоволення інформаційних потреб та «Основні підсистеми обслуговування в бібліотечно-інформаційних установах». Включено теми, що розкривають процеси довідкового та інформаційного обслуговування, спрямованого на задоволення різних професійних і непрофесійних потреб користувачів бібліотеки).

5. Створення, експлуатація і розвиток систем обслуговування (теми: «Моделювання і вибір моделі обслуговування», «Розробка алгоритмів ситуацій обслуговування», «Аналіз ефективності і розвиток системи обслуговування»).

Кожний розділ курсу завершується практичними

заняттями. Для спеціалізації «Бібліотекар відділу обслуговування» його зміст розвивають і поглиблюють курси «Диференційоване обслуговування читачів з галузевими інформаційними потребами», «Маркетинг у відділі обслуговування», «Практикум з психології спілкування» тощо.

Відсутність фундаментального навчального посібника позначається на якості освіти бібліотекарів. Тому підготовка нової програми є й своєрідним етапом формування основ процесів безпосереднього контакту з користувачами бібліотеки і надання їм можливості одержати необхідні послуги та продукцію документально-інформаційного середовища.

РЕЦЕНЗІЇ

Олена Дзюба

КАТАЛОГ ПАЛЕОТИПІВ

Каталог палеотипов: Из фондов Центральной научной библиотеки им. В.И.Вернадского НАН Украины / НАН Украины. Центральная научная библиотека им. В.И.Вернадского, Ин-т украинской археографии; Сост. М.А.Шамрай при участии Б.В.Грановского и И.Б.Торбакова. - К.: Наук. думка, 1995. - 545 с.

Вийшов у світ підготовлений ЦНБ ім. В.І. Вернадського та Інститутом української археографії і джерелознавства ім. М.С.Грушевського НАН України «Каталог палеотипов» (видань до середини XVII ст.), які зберігаються у фондах бібліотеки. Поява його - помітна подія в науковому житті, яка знайде належну оцінку не лише в нашій державі.

Такі складні за підготовкою видання, як каталоги стародруків, а йдеться про західноєвропейські стародруки, можуть бути здійснені лише висококваліфікованими книгознавцями. Таким спеціалістом є головний упорядник М.Шамрай, яка й провела (при допомозі Б.Грановського та І.Торбакова) цю багатолітню копітку працю.

ЦНБ володіє великою колекцією палеотипів. У каталозі описано 2532, виданих у Західній та Центральній Європі протягом першої пол. XVII ст. Найповніше представлено продукцію німецьких, французьких, італійських видавців, меншою мірою слов'янську - польську і чеську. Як сказано в передмові, переважає латиномовна антична література та філософія, реформаційна, зокрема твори М.Лютера, праці європейських гуманістів, «отців церкви», теологів. Наявні також граматики, словники, природничі праці.

Каталог укладено за прийнятим у європейській науці стандартом. Опис палеотипу побудовано так, щоб читач міг одержати максимальну книгознавчу інформацію - автор, назва, рік і місце видання, формат, сигнатури, наявність гравюр, провенієнції, маргіналій, характеристика оправи, бібліографія. Книжки описано за алфавітом авторів, при відсутності автора - за основним ключовим словом назви. В дужках наводяться роки життя автора, псевдоніми. У передачі назви твору укладачі слідували прийнятим у книгознавчій науці правилам. Прізвище автора подавалося за латинізованою формою. Опис не переобтяжений деталями, водночас дає повне уявлення про книгу. Скажімо, укладачі не розшифровували записи на полях книги, а лише вказували на їх наявність, інколи авторство, час та мову, якою вони написані. Ця інформація також цінна для дослідника, саме тут можливі наукові відкриття.

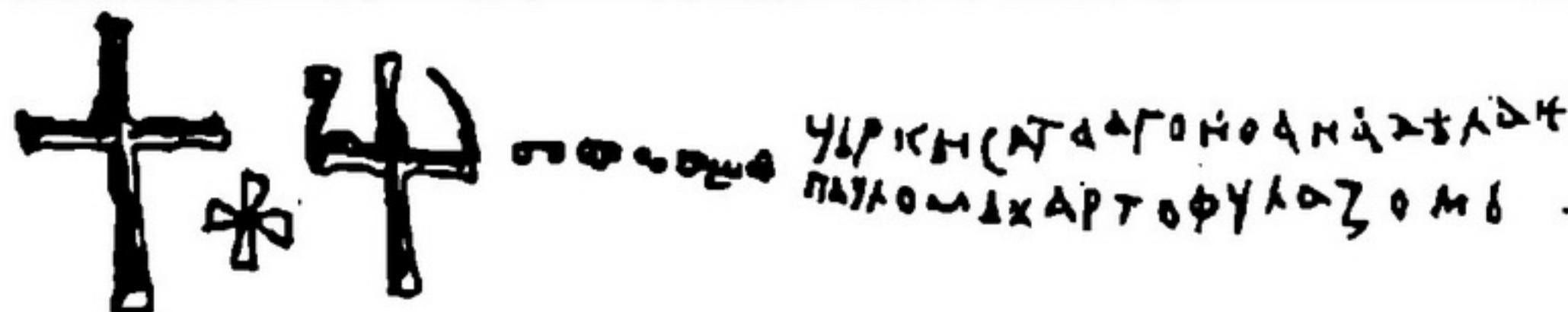
Роботу з каталогом значно спрощують численні покажчики - хронологічний, видавців та друкарів, осіб, згаданих у описах, граверів, провенієнцій тощо. Останні для істориків культури особливо цінні. Завдяки їм можна прослідкувати не лише міграцію книг з Західної Європи на українські землі, а й читачські інтереси,

формування великих книжних зібрань, їх подальшу долю, шляхи зосередження у фондах ЦНБ. З провенієнцій видно, що західноєвропейські видання першої пол. XVII ст. ставали відомими у нас уже невдовзі після їх появи. Цьому сприяли культурні контакти з країнами Західної та Центральної Європи, зокрема, така поширена форма, як навчання українців у європейських університетах. Інтерес до західноєвропейської книжної продукції особливо зріс у XVII ст., коли українська культура активно засвоювала досягнення доби Ренесансу та Реформації. У цьому важливу роль відіграв Києво-Могилянський колегіум, заснований за типом західноєвропейських тогочасних університетів. Його вихованці добре знали латину, а пізніше й західноєвропейські мови, мали інтерес до античної літератури та філософії, гуманістичних ідей. У бібліотечі колегіуму, початок якій поклав митрополит Петро Могила, було немало палеотипів. З його бібліотеки вони перейшли до бібліотеки колегіуму, а сьогодні деякі з них зберігаються у фондах ЦНБ.

«Каталог палеотипов» викличе інтерес і в тих зарубіжних дослідників, які вивчають історію європейського книгодрукування першої пол. XVII ст., міграцію книг, загалом культуру й культурні зв'язки. Тим більше, що подібних видань не так уже й багато. У нас це друге видання після «Каталога палеотипов», що зберігаються у фондах Львівської наукової бібліотеки ім. В.Стефаника (Львів, 1985. - 195 с.; описано 792 книги). Це перші кроки до створення в майбутньому зведеного каталогу палеотипів, що зберігаються в Україні.

Треба зазначити, що видання каталогу здійснено за допомогою фонду «Відродження». Це забезпечило якісний поліграфічний рівень, книгу ілюстровано ініціальними літерами, заставками, кінцівками, гравюрами та друкарськими знаками з видань першої пол. XVII ст. Є також кольорові ілюстрації. Проте такі роботи не бувають без помилок, і найбільш вразливі місця - латинська орфографія. На жаль, ділянка класичної філології продовжує залишатися занедбаною, а знавці грецької та латинської мов рідкісні, тому упорядник з повним правом міг би повторити слова римських консулів: «Teci quod potui, faciant meliora potentes» (Я зробив усе, що міг, хто може, хай зробить краще).

© Дзюба Олена Миколаївна, Київ, 1995

Найдавніші кирилично-глаголичні написи кінця IX - початку X ст., знайдені в м.Преславі (Болгарія).